

Magdalena Bartosiewicz

Kustosz, Dział Naukowy

Muzeum w Łowiczu

**Muzeum w działaniu. Sprawozdanie
z realizacji projektu *Łowicki strój ludowy*
– *tradycja żywa. Działania interdyscyplinarne***

Muzeum w Łowiczu jest największą placówką muzealną w regionie i jednym z większych muzeów regionalnych w województwie łódzkim. Historia zbiorów łowickich sięga początków XX w. i kolekcji gromadzonych przez Władysława Tarczyńskiego (1845–1918) dla Muzeum Starożytności i Pamiątek Historycznych oraz Aniełę Chmieleńską (1868–1936) dla Muzeum Etnograficznego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Ekspozyty etnograficzne, pochodzące z kolekcji Chmieleńskiej stanowią bezcenną spuściznę, jaka po II wojnie światowej została przekazana do utworzonego Muzeum w Łowiczu. Wśród nich znajduje się największy w Polsce, uzupełniany i wciąż rozbudowany zbiór regionalnych tkanin i ubiorów charakterystycznych dla grupy Książaków Łowickich (Łowiczan). Kolekcja strojów, z których słynie Łowickie Muzeum stanowi podstawę do różnorodnych działań edukacyjnych, naukowych, wystawienniczych prowadzonych przez pracowników muzeum i skierowanych do różnorodnego grona odbiorców.

Jednym z takich działań jest zrealizowany w 2015 roku projekt *Łowicki strój ludowy – tradycja żywa. Działania interdyscyplinarne*. Projekt został doceniony i otrzymał dofinansowanie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z programu *Dziedzictwo Kulturowe, priorytet Kultura Ludowa i Tradycyjna*. Jego ideą było przeprowadzenie szerokich działań edukacyjnych, popularyzatorskich i badawczych dotyczących stroju łowickiego. Przedsięwzięcie miało na celu dotarcie do różnorodnych środowisk

społecznych i grup wiekowych, zainteresowanie ich tematyką stroju, pobudzenie do poszukiwań i poznawania tradycji związanych z regionalnym ubiorem oraz ich kontynuacji. Było też sposobem zaprezentowania stroju jako ponadczasowego i istotnego elementu budowania tożsamości regionalnej oraz dróg kształtowania się jego wizerunku jako współczesnego symbolu polskiej kultury ludowej.

Należy zauważyć, że strój łowicki jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych i żywotnych polskich strojów regionalnych. Tradycja jego noszenia i wytwarzania jest wciąż żywa. W ostatnich latach widoczny jest wzrost zainteresowania tym ubiorem, mający źródło m.in. w postępującej globalizacji, która prowokuje do poszukiwania, odkrywania i kultywowania swojej odrębności. Realizacja projektu miała wesprzeć i wzmocnić te dostrzegalne i pozytywne, z punktu widzenia regionalnej kultury, zjawiska. Przyjęto, iż projekt będzie obejmował obszar regionu łowickiego, pozostający w granicach współczesnych powiatów łowickiego i skierniewickiego oraz jego pogranicza, gdzie tradycyjnie strój łowicki występował i wciąż zachowywana jest ciągłość dotycząca jego posiadania, wytwarzania i użytkowania.

Istotnym bodźcem do powstania projektu była także chęć kontynuacji podejmowanych wcześniej działań dotyczących stroju i zawodowe zainteresowania Magdaleny Bartosiewicz, kustosz Muzeum Łowiczu, pomysłodawczyni i koordynatorki przedsięwzięcia¹. Realizacja projektu była możliwa dzięki zaangażowaniu pracowników merytorycznych muzeum: Marianny Narewskiej, Andrzeja Chmielewskiego, Anny Kośmider i dyrektor Marzeny Kozanieckiej-Zwierz oraz pracowników działu księgowości i administracji.

W ramach projektu zaplanowano i zrealizowano następujące działania:

- Opracowano i udostępniono wystawę ze zbiorów Muzeum w Łowiczu: *Łowicki strój ludowy – tradycja żywa*.
- Przygotowano konferencję popularnonaukową: *Łowicki strój ludowy – tradycja żywa*.
- Zorganizowano konkurs plastyczno-fotograficzny dla dzieci i młodzieży: *Tylko mój – regionalny strój* i wystawę pokonkursową.
- Opracowano internetową bazę fotografii stroju łowickiego.

¹ W 2013 roku w ramach *Atlasu Polskich Strojów Ludowych* powstała publikacja M. Bartosiewicz, *Strój łowicki po 1953 r.*, a Muzeum w Łowiczu podjęło współpracę z Polskim Towarzystwem Ludoznawczym.

- Przeprowadzono „terenowe” warsztaty i lekcje muzealne w szkołach i instytucjach regionu.
- Opracowano i wydrukowano karty pracy do lekcji muzealnych dotyczących tematyki stroju.

Wystawa *Łowicki strój ludowy – tradycja żywa* została zaprezentowana w następujących instytucjach: Miejskiej Bibliotece Publicznej w Skiernewicach Oddziale dla Dzieci (22.09–06.10.2015), Gminnym Ośrodku Kultury Sportu i Rekreacji w Lipcach Reymontowskich (09.10–23.10.2015), Regionalnej Akademii Twórczej Przedsiębiorczości w Skierniewicach (05.11–25.11.2015) oraz w Muzeum w Łowiczu (01.12.2015–24.01.2016). Autorką koncepcji i opracowania merytorycznego wystawy była Magdalena Bartosiewicz, opracowanie graficzne zrealizował Jarosław Michalski. Na wystawie pokazano piękno i różnorodność łowickiego stroju, konteksty jego funkcjonowania w tradycyjnej kulturze księżackiej oraz we współczesnej przestrzeni Regionu Łowickiego. Trzon ekspozycji stanowiła unikalna, bogata ikonografia gromadzona w zbiorach muzeum. Wystawa pozwalała prześledzić zmiany zachodzące w tradycyjnej odzieży od XIX wieku po czasy współczesne. Wiele fotografii zaprezentowano po raz pierwszy. Część została pozyskana w trakcie badań terenowych prowadzonych w ramach projektu, co pozwoliło wzbogacić zbiory muzealnego archiwum. Wystawę uzupełniły także wizerunki stroju znajdujące się w zasobach Narodowego Archiwum Cyfrowego i prywatnych kolekcjach Andrzeja Chmielewskiego z Nieborowa, Zbyszka Stania z Lipiec Reymontowskich i Jana Rucińskiego z Łodzi. Narracja wystawy prowadziła odbiorcę w czasie i przestrzeni, ukazując różne oblicza ubiorów noszonych przez Księżaków oraz ich potomków zamieszkujących współczesne tereny powiatów łowickiego i skierniewickiego. Prezentowała wielowariantowość stroju, jego różnorodność wewnątrz regionu kształtowaną przez przynależność parafialną mieszkańców, pory roku czy status społeczny użytkowników. Wystawa ukazywała także zainteresowanie, jakie od XIX w. budził strój łowicki wśród osób pochodzących spoza chłopskiej kultury: malarzy, pisarzy, fotografów, wydawców pocztówek i jak kształtowała się droga do jego postrzegania jako symbolu polskiej kultury ludowej i narodowej. Zgodnie z tytułem projektu i wystawy pokazana została też współczesna kondycja i funkcjonowanie stroju łowickiego. Uzupełnieniem ikonografii były teksty objaśniające poruszane zagadnienia i cytaty z literatury popularno-naukowej i pięknej. Wystawa wzbudziła

duże zainteresowanie mieszkańców regionu. W wymienionych instytucjach obejrzało ją prawie 1200 osób. Muzeum ma w planach jej dalsze bezpłatne udostępnianie zainteresowanym instytucjom kultury.

17 października w Muzeum Łowiczu odbyła się konferencja popularnonaukowa: *Łowicki strój ludowy – tradycja żywa*. Dotyczyła ona historii i współczesnych kontekstów funkcjonowania stroju. Do udziału w konferencji jako prelegenci zostali zaproszeni pracownicy uczelni i muzeów prowadzących badania nad strojem ludowym i posiadających w zbiorach kolekcje stroju łowickiego². Jej zorganizowanie pozwoliło na zaprezentowanie dorobku materialnego i intelektualnego który gromadzą muzea i ośrodki naukowe oraz było ciekawą formą edukacji dla osób dorosłych zajmujących się w różnych formach regionem i jego kulturą: nauczycieli, regionalistów, członków zespołów ludowych, przewodników Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, twórców ludowych, wytwórców stroju. Konferencja cieszyła się dużym zainteresowaniem i wzięło w niej udział liczne grono osób. Wygłoszone referaty zostały bezpłatnie udostępnione na stronie internetowej muzeum z tłumaczeniem na język angielski³.

We wrześniu 2015 r. Muzeum ogłosiło konkurs plastyczno-fotograficzny dla dzieci i młodzieży: *Tylko mój – regionalny strój*. Jego rozstrzygnięcie i otwarcie wystawy pokonkursowej nastąpiło 1 grudnia 2015 w Muzeum w Łowiczu. Organizacja konkursu miała na celu zachęcenie młodego pokolenia do pogłębienia wiedzy na temat stroju i poszukiwań swoich korzeni oraz wypowiedzenia się w artystycznej formie na temat regionalnego ubioru. W przedsięwzięcie zaangażowały się przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne z terenu powiatów łowickiego

² Autorzy i tematy wygłoszonych na konferencji referatów:

- Magdalena Bartosiewicz, Dział Naukowy Muzeum w Łowiczu, *Źródła do badań i studiów nad strojem łowickim*.
- Anna Weronika Brzezińska, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, *Metoda etnogeograficzna w badaniach nad łowickim strojem ludowym*.
- Patryk Pawlaczyk, Dział Etnografii Polski i Europy Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie, *Strój łowicki w kolekcji Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie*.
- Mariola Tymochowicz, Instytut Kulturoznawstwa, Uniwersytet M. Skłodowskiej-Curie w Lublinie, *Strój łowicki jako wyznacznik tożsamości regionalnej i narodowej*.
- Alicja Woźniak, Dział Stroju Ludowego i Tkaniny, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, *Strój Łowicki. Zapisany wizerunek*.

³ www.muzeumlowicz.pl; data odczytu: 02.12.2015.

i skierniewickiego, miast: Łowicza i Skierniewic. Na konkurs wpłynęło 576 prac spośród których nagrodzono 61. Uczestnicy zgłosili prace wykonane w różnorodnych technikach plastycznych (farby, kredki, wydzieranki, *collages*) oraz fotografie. Wśród nich znajdowały się bezpośrednie przedstawienia stroju łowickiego, jak również liczne inspiracje kulturą ludową i strojem.

Jednym z zaplanowanych efektów projektu było stworzenie internetowej bazy fotografii stroju łowickiego. Baza funkcjonuje jako podstrona strony internetowej Muzeum w Łowiczu (www.muzeumlowicz.pl), a jej promocja odbyła się podczas podsumowania projektu 1 grudnia 2015 r. w Muzeum w Łowiczu. Ważnym elementem umieszczonym w bazie są wspomniane wcześniej referaty wygłoszone podczas konferencji organizowanej w ramach projektu. Zgromadzony materiał ukazuje strój łowicki od pocz. XX w. po czasy współczesne. Zawiera fotografie archiwalne, pochodzące z albumów rodzinnych, pozyskane od mieszkańców regionu m.in. w trakcie badań terenowych prowadzonych w 2015 r. Uzupełniona została także archiwalnymi pocztówkami fotograficznymi, będącymi interesującą dokumentacją tematyki dotyczącej stroju. Obok fotografii archiwalnych zaprezentowane zostały także fotografie współczesne pochodzące z końca XX i początku XXI w.

W ramach projektu w szkołach i instytucjach regionu w okresie od września do listopada 2015 przeprowadzono cykl 20 „terenowych” warsztatów i lekcji muzealnych. Odbyły się one w Szkołach Podstawowych w Popowie, Kocierzewie, Domaniewicach, Bielawach, Zielkowicach, Słomkowie, Winnej Górze, Lipcach Reymontowskich, Szkołach podstawowych nr 2, 3, 4 i 7 w Łowiczu, Szkołach Podstawowych nr 2, 9 i Szkole im. Ks. St. Konarskiego w Skierniewicach oraz w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Skierniewicach Oddział dla Dzieci, Bibliotece Publicznej i Domu Kultury Gminy Zduny, Gminnym Ośrodku Kultury w Nieborowie Filia Bełchów, Regionalnej Akademii Twórczej Przedsiębiorczości w Skierniewicach i Gminnym Ośrodku Kultury Sportu i Rekreacji w Godzianowie. Lekcje połączone były z prezentacją wybranych eksponatów ze zbiorów muzeum. Uczestnicy zajęć otrzymali wydane w ramach projektu karty pracy do lekcji muzealnych. Wydanie kart pracy było okazją do zaprezentowania w ciekawej formie swoich zbiorów i wiedzy na temat stroju oraz wzbogaciło ofertę edukacyjną muzeum. Przeprowadzenie lekcji i warsztatów pozwoliło na zaprezentowanie muzeum jako instytucji ważnej dla zachowania dziedzictwa regionu oraz

prowadzącej ciekawe projekty edukacyjne. Było także okazją do zainteresowania szkół ofertą edukacyjną i wystawienniczą muzeum. Lekcje poszerzyły wiedzę dzieci i młodzieży na temat regionalnego ubioru i w założeniu miały także zachęcić tę grupę wiekową do kontynuacji tradycji noszenia regionalnych strojów.

Do szerokiego odbioru projektu przyczyniła się jego promocja. Reklamy i informacje dotyczące projektu ukazywały się w lokalnych i regionalnych mediach: na stronie internetowej i facebooku Muzeum w Łowiczu, portalach: www.lowicz24.eu, www.eglos.pl, www.lowicz.naszemiasto.pl, www.lowiczanie.info, www.wiano.eu, www.skierniewice.net.pl, www.kulturaonline.pl i www.regionkultury.pl, a także portalach Starostwa Powiatowego w Łowiczu (www.lowickie.eu), Urzędu Miejskiego w Łowiczu (www.lowiczturystyczny.eu). Informacje były również prezentowane na stronach instytucji i szkół zaangażowanych w projekt: Regionalnej Akademii Twórczej Przedsiębiorczości w Skierniewicach, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Skierniewicach, Gminnego Ośrodka Kultury w Zdunach, Gimnazjum nr 1 w Łowiczu, Szkoły Podstawowej w Wysokienicach. Ponadto projekt był promowany w lokalnej prasie w „Tygodniku ITS” (dodatek „Dziennika Łódzkiego”), „Tygodniku Nowy Łowiczanie”, „Twoim Kurierze Regionalnym”, a także w radio RSC, Radio Fama i Radio Victoria. Wydrukowano i rozpowszechniono plakaty i zaproszenia dotyczące konferencji, wystawy i podsumowania projektu.

Efektem zaplanowanych w projekcie działań, ich spójnej koncepcji i dobrej promocji była ogromna frekwencja. Planując realizację projektu, przewidziano, że udział w nim weźmie ok. 600 osób. Okazało się, że ich liczba wyniosła ponad 2600, co świadczy o tym, że tematyka i sposób jej zaprezentowania były interesujące, inspirujące i ważne dla odbiorców, a przecież o to właśnie jego realizatorom chodziło.

Fotografie

Fot. 1. Podsumowanie projektu i rozdanie nagród uczestnikom konkursu „Tylko mój regionalny strój”, 01.12.2015, fot. A. Kośmider, archiwum MŁ

Fot. 2. Podumowanie projektu, 01.12.2015, fot. A. Kośmider, archiwum MŁ

Fot. 3. Terenowa lekcja muzealna w Bibliotece Miejskiej w Skierniewicach Oddziale dla Dzieci, 22.09.2015, fot. M. Narewska, archiwum MŁ

Fot. 4. Wernisaż wystawy „Strój łowicki tradycja żywa” w GOKSiR w Lipcach Reymontowskich, 09.10.2015, fot. M. Narewska, archiwum MŁ

Fot. 5. Wernisaż wystawy „Strój łowicki tradycja żywa”, RATP w Skierniewicach, 05.11.2015, fot. A. Kapelusz, archiwum MŁ

Fot. 6. Uczestnicy terenowej lekcji muzealnej w RATP w Skierniewicach, 05.11.2015, fot. A.S. Gradowski, archiwum CKiS w Skierniewicach

Fot. 7. Pamiątkowe zdjęcie ze zwiedzania wystawy, RATP w Skierniewicach, 05.11.2015, fot. S. Gradowski, archiwum CKiS w Skierniewicach